

slave din secolul XV aflate în fondul B.A.R., numai 38 sînt cărți de cult, iar restul literatură apocrifă: cuvîntări, vieți de sfinți, învățături etc.

Dintre manuscrisele păstrate din secolele XII—XIV, mai mult de jumătate sînt copiate în țara noastră. În privința repartizării teritoriale a acestora, constatăm că cele mai multe au fost realizate în Țara Românească. Moldova începe să se impună în planul scrisului, atît cantitativ, cît și calitativ, abia din secolul al XV-lea. Sînt cunoscute cazurile cînd manuscrise folosite și păstrate în mănăstirile moldovenești erau de proveniență munteană (cf. *Octoihul de la Caransebeș*, *Mineiul de la Neamț* ș.a.). Aceasta nu scade, desigur, cu nimic marea importanță pe care o are cultura moldovenească din epoca feudală, ci schițează doar direcția difuzării cunoștințelor și preocupărilor pentru arta scrisului. Este posibil ca cercetările și descoperirile ulterioare să aducă dovezi mai multe și mai grăitoare pentru determinarea gradului de dezvoltare a culturii slavone scrise, în secolele XII—XIV, în Moldova și Transilvania, anulînd aprecierea noastră de mai sus, fapt care va constitui doar un prilej de bucurie și mîndrie națională.

Marea vechime a manuscriselor prezentate și apropierea lor în timp de primele inscripții slave din țara noastră ne oferă mărturia existenței și dezvoltării treptate și continue a unei culturi ale cărei baze s-au pus în secolul al X-lea.

Din punct de vedere artistic manuscrisele acestei epoci nu se ridică la o treaptă prea înaltă. Indiferent dacă sînt scrise pe pergament sau pe hîrtie, ele prezintă o ornamentație modestă (în special la inițiale), într-o gamă coloristică redusă.

Pe plan lingvistic problema cea mai importantă ar fi determinarea momentului de trecere de la slava veche, la slavona românească. Însă trecerea aceasta se face foarte lent, cu atît mai mult cu cît conținutul fix al textelor religioase obliga la o oarecare imobilitate a formei¹. Dilema se amplifică dacă urmărim — cu scop comparativ — cum se procedează în cazul celorlalte slavone (sau redacții). De exemplu, slavona medio-bulgară este considerată ca începînd din secolul al XII-lea, adică atunci cînd anumite trăsături fonetice și morfologice ale textelor scrise în Bulgaria fac ca acestea să se diferențieze net de limba slavă veche din epoca clasică. În schimb, la redacțiile rusă și sîrbocroată drept început este considerat momentul în care se inițiază folosirea și copierea textelor slave, cu toate că limba acestor prime texte este mult mai apropiată de slava veche (în ambele cazuri este vorba de secolul al XI-lea), decît de slavonele respective din secolele XIV—XV.

În cazul nostru, avînd în vedere marea vechime a introducerii scrierii slave, încă din secolul al X-lea, deci în epoca clasică a existenței acestei limbi, nu poate fi vorba decît de slava veche. Considerăm de asemenea, că pentru perioada studiată (secolele XII—XIV), avem de-a face tot cu slava veche, prezentînd caracteristici ale epocii post-clasice, în general influențe ale redacțiilor (și limbilor) slave înconjurătoare. Deoarece în țara noastră trecerea

¹ D. P. Bogdan în *Caracterul limbii textelor slavo-române* (București, 1946, p. 7 — *Lucrările Școalei de Arhivistică*, nr. 4) subliniază caracterul conservativ al manuscriselor, față de cel mai liber, mai influențabil al documentelor.